

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні. У порівнянні з розвинутими країнами рівень підприємницької діяльності є недостатнім та потребує суттєвого покращення. В статті висвітлені основні чинники, що гальмують розвиток бізнесу в Україні, наведені варіанти старту бізнесу підприємцями-початківцями.

Ключові слова: підприємництво, підприємницьке середовище, інфраструктура підтримки підприємництва, започаткування бізнесу, бізнес-центр, бізнес-інкубатор, конкурентоспроможність бізнес-структур.

I. V. GOY, T. P. SMELYANSKA
Khmelnytsky National University**BUSINESS TRENDS IN UKRAINE**

The article examines the problems and prospects of business in Ukraine. Compared with developed countries the level of entrepreneurial activity is insufficient and needs substantial improvement. Potential business can not be realized fully in Ukraine due to unfavourable economic and legal environment for doing business. The paper highlights the main factors hindering business development in Ukraine presented options starting business entrepreneurs - beginners. This article presents the research status and development trends of business in the following areas: assessment of business development at world rankings, evaluation of external environment analysis of quantitative indicators of business development, analysis of structural changes in the scope and activities for the sustainability of the business, organizational and legal forms.

Keywords: entrepreneurship, business environment, infrastructure of support of business, business start, business centre, business-incubator, the competitiveness of business-structures.

Вступ. Успішне функціонування підприємницьких структур відіграє особливу роль у розвитку національної економіки країни, сприяє насиченості ринку товарами та послугами, раціональному використанню всіх видів ресурсів, активізації інноваційних процесів, стимулює підвищення ефективності праці, створює сприятливе конкурентне середовище.

В умовах ринкової трансформації економіки України розвиток підприємництва є основою економічного і соціального розвитку, вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя громадян. Із моменту набуття Україною незалежності відбувалося поступове становлення вітчизняного підприємництва як самостійного соціально-економічного явища.

Дослідженню розвитку вітчизняного підприємництва приділяли увагу багато вчених. Серед найбільш відомих можна відмітити таких, як Варналій З.С., Віноградська А.М., Донець Л.І., Колот В.М., Мочерний С.В., Петрович Й.М., Подсолонко В.А., Покропівний С.Ф., Сизоненко В.О. та ін. Основними тенденціями розвитку підприємництва в Україні протягом останніх 10 років: територіальне розповсюдження підприємництва, зростання кількості юридичних осіб та індивідуальних підприємств; зрощення капіталу вітчизняних і зарубіжних підприємств; інтенсивний розвиток комерційного підприємництва при незначному розвитку виробничого підприємництва; розширення сфери. Але за останні роки умови ведення підприємницької діяльності в Україні суттєво змінились. Вдосконалення законодавчої бази, поступове входження на світовий ринок, стабілізація економіки держави – все це впливає на діяльність як українських, так і закордонних підприємств, що працюють в Україні. Тому доцільно прослідкувати тенденції розвитку підприємництва в нашій країні у сучасних умовах.

Основний розділ. З метою дослідження рівня розвитку підприємницької діяльності в Україні у порівнянні з іншими країнами світу був проведений моніторинг по рейтингах різних міжнародних організацій.

У порівнянні з розвинутими країнами рівень підприємницької діяльності є недостатнім та потребує суттєвого покращення. Потенціал підприємництва не може реалізуватися повною мірою в Україні через несприятливе економічне та правове середовище щодо ведення підприємницької діяльності. Про це свідчать дані таблиці 1, що відображають результати двох впливових міжнародних досліджень – Світового банку «Ведення бізнесу – 2012» і «Рейтинг глобальної конкурентоспроможності» Всесвітнього економічного форуму [1].

У Рейтингу умов ведення бізнесу Україна покращила свої позиції на 15 одиниць та перемістилася із 152-го на 137 місце, тим самим увійшла у першу трійку країн, які продемонстрували значне покращення умов ведення бізнесу за 2012 рік. Найбільше покращення позицій України у Рейтингу умов ведення бізнесу (на 66 позицій) відбулося за статтею «започаткування бізнесу». За цієї статтею Україна перемістилася з 116-ї позиції на 50-у позицію. Цьому сприяла поява нових способів започаткування бізнесу. Окрім традиційних способів, таких як самостійне започаткування бізнесу, придбання готового бізнесу, використовуються нові форми: купівля франшизи, домашній бізнес, електронна комерція, сільовий маркетинг, продаж ліцензії.

За даними звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність у 2012

році, серед 144 країн, Україна другий рік поспіль покращує свої позиції за індексом глобальної конкурентоспроможності. Так, за цим індексом України піднялася на 9 позицій, тим самим перемістилася з 82-го на 73-є місце.

Таблиця 1

Порівняльні рейтинги України, які характеризують рівень підприємництва

Рейтинг	2011 рік	2012 рік	Зміна	Міжнародна організація, яка проводила дослідження
Умови ведення бізнесу	152	137	15	Світовий банк
- започаткування бізнесу	116	50	66	
Глобальної конкурентоспроможності	82	73	9	Всесвітній економічний форум
- інноваційна спроможність	87	71	16	
- технологічна готовність	82	81	1	

За складовою «інноваційна спроможність» Україна у 2012 році втратила 16 позицій. Це було пов'язано з тим, що підприємства використовують іноземні технології (шляхом отримання ліцензій), ніж вітчизняні розробки та дослідження. У рейтингу глобальної конкурентоспроможності у 2012 роках, за складовою «технологічна готовність», України піднялася на 1 позицію і займає 81-е місце. Варто відзначити, що у 2012-2013 роках майже всі показники складової «технологічна готовність» покращилися. Зокрема, такі, як «рівень освоєння технологій» (підвищення на 2 позиції), «іноземні інвестиції та трансфер технологій» (підвищення на 15 позицій), «інтернет-користувачі» (підвищення на 4 позиції). Підсумки дослідження складових інвестиційного та інноваційного розвитку України останніх років свідчать про підвищення ролі цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на підтримку цілісності інноваційного процесу - від наукової розробки до інвестування масового виробництва. Це сприяло покращенню місця України у міжнародних рейтингах.

Основними чинниками, що гальмують розвиток підприємництва в Україні, є такі: нестабільність економіки; недосконалість законодавства; складність отримання ліцензій; складність одержання та високі процентні ставки кредиту; нерозвиненість інфраструктури; недостатня підтримка з боку держави, недостатність у підприємців коштів для розвитку власної справи та високі відсоткові ставки за користування банківськими кредитами, нерезультативність регіональних програм підтримки малого бізнесу.

Невід'ємною функціональною складовою інфраструктури підтримки підприємництва є фінансово-кредитне, маркетингове, інформаційно-консультативне, консалтингове, матеріально-технічне, ресурсне, кадрове забезпечення суб'єктів малого і середнього бізнесу тощо. З метою надання фінансово-кредитної, інформаційно-консультативної підтримки суб'єктам підприємництва в Україні функціонує мережа об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва.

Робота щодо створення необхідних для підприємців нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва в Україні проводилася з орієнтацією на потреби суб'єктів підприємництва. В таблиці 2 наведено порівняння кількості об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва на початок 2011 та 2012 років.

Таблиця 2

Кількість об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва станом на 1 січня

Об'єкти інфраструктури підтримки підприємництва	2011 рік	2012 рік	Відхилення (+,-)
Бізнес-центри	438	531	93
Бізнес-інкубатори	69	76	7
Технопарки	43	46	3
Фонди підтримки підприємництва	243	242	-1
Лізингові центри	760	535	-225
Інвестиційні та інноваційні фонди і компанії	2988	3031	43
Інформаційно-консультативні установи	3168	3902	734
Комерційні банки	194	198	4
Небанківські фінансово-кредитні установи	3366	3964	598
Біржі, у тому числі	561	577	16
універсальні	106	107	1
товарно-сировинні і товарні	368	391	23
агропромислові	25	25	0
фондові біржі та їх філії	24	25	1
інші	38	39	1

По всіх об'єктах інфраструктури спостерігається збільшення за виключенням лізингових центрів через нестачу коштів для надання лізингових послуг.

За узагальненими даними міжнародних організацій, що займаються питаннями розвитку бізнес-інкубування, одним із результативних елементів підтримки підприємництва є саме бізнес-інкубатори, які сприяють прискоренню розвитку малих підприємств в 7–22 рази та знижують кількість їх невдач в бізнесі на 20%. Окрім того, вони сприяють вирішенню таких задач як оздоровлення економічної активності регіонів, розвитку внутрішніх ринків, створення та укріплення зв'язків між малим бізнесом, підвищення інноваційної активності бізнесу, підвищення зайнятості і рівня життя місцевого населення. Бізнес-інкубатор не лише забезпечує зріст малих підприємств кожного регіону, а й піднімає їх життєздатність. Так, виходячи з практики, завдяки технології бізнес-інкубування виживає 85-86% новостворених малих підприємств проти 14 - 30 % при звичайних умовах. Основними структурами, що надають послуги з “інкубування підприємництва”, є класичні бізнес-інкубатори, промислові зони, зони експортної переробки, наукові (технологічні) парки, віртуальні бізнес-інкубатори, територіально-виробничі комплекси та кооперативні мережі. Питаннями розвитку бізнес-інкубування в країнах світу займаються міжнародні організації: Європейська комісія (СЕК ООН), Група СПАЙС (Група експертів наукових парків та інноваційних центрів), Національна асоціація бізнес – інкубаторів у США. За узагальненими аналітичними даними цих організацій, в світі нараховується понад 3000 бізнес-інкубаторів, з яких у США – 700, Китаї – 400, Німеччині – 375, Великобританії – 250, в Росії – 80, в Україні – 71 тощо [1].

З огляду на вимоги інноваційного спрямування розвитку економіки України найбільша увага має приділятися саме тим об'єктам інфраструктури, які спроможні розвивати інноваційну діяльність малих підприємств. Отже, на найбільшу увагу заслуговують ті бізнес-центри та бізнес-інкубатори, основними завданнями яких є створення умов для становлення малого підприємництва й створення нових робочих місць в секторі малих виробничих, інноваційних підприємств. А також ті, що працюють за такими напрямками: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; проведення маркетингових досліджень; інформаційне забезпечення; консалтингові послуги; допомога в реєстрації підприємств; юридичні послуги; аудиторські послуги; надання в оренду (на пільгових умовах) офісних та виробничих приміщень; надання офісних послуг (розмноження матеріалів, надання засобів зв'язку, оргтехніки тощо); сприяння в отриманні інвестицій та кредитів; надання обладнання в лізинг; реклама продукції тощо

Незважаючи на досить широку різноманітність та значні кількісні показники, існуюча в Україні мережа інфраструктури через законодавчу неврегульованість питань щодо визначення, класифікації та порядку створення об'єктів інфраструктури, відсутність належної фінансової підтримки та відповідної матеріально-технічної бази перетворюється на мережу звичайних комерційних структур, що надають послуги на платній основі, або ж довготерміново перебуває в ранній стадії становлення. Із-за обмеженості коштів, в більшості регіонів або ще не сформовано базової мережі фінансово-кредитної та навчально-консультативної інфраструктури підтримки бізнесу. Зі вступом України до СОТ та впровадженням принципів Європейської Хартії для малих підприємств висувуються нові вимоги до формування об'єктів інфраструктури, особливо інноваційної (інноваційних бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, технопарків, кластер-парків, технополісів).

Прослідкуємо динаміку та структурні зміни у вітчизняному бізнесі. За інформацією з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України станом на 01.01.2013 було зареєстровано 6704488 суб'єктів господарської діяльності, з них: 1405069 юридичних осіб та 5299419 фізичних осіб – підприємців. Загальна кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання, у порівнянні з відповідним періодом минулого року, збільшилася на 3,15 % більше порівняно з минулим роком.

Кількість діючих суб'єктів господарської діяльності, станом на 01.01.2013, становить 4046270 одиниць, що на 0,02 % більше ніж за відповідний період минулого року.

Таблиця 3

Показники стану державної реєстрації суб'єктів підприємництва в Україні за 2008–2012 роки

Показники (на кінець року)	2008	2009	2010	2011	2012
Загальна кількість зареєстрованих (юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців) суб'єктів, в тому числі:	5715779	5970779	6270107	6499970	6704488
Кількість зареєстрованих юридичних осіб	1204526	1252437	1303360	1357922	1405069
Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців	4510608	4718342	4966747	5142048	5299419
Загальна кількість діючих суб'єктів, в тому числі:	3899782	3973916	4094025	4045317	4046270
Кількість юридичних осіб, діяльність яких не припинено	917532	981105	978514	1003268	1025857
Кількість фізичних осіб-підприємців, діяльність яких не припинено	2982250	3112694	3115511	3042049	3020413

Як видно з таблиці 3, протягом 2010 – 2012 років кількість діючих суб'єктів господарської діяльності залишається майже незмінною. За останні два роки поступово відбувалось збільшення кількості юридичних осіб та зменшення фізичних осіб-підприємців. Так, у 2011 році кількість юридичних осіб збільшилася на 2,53 %, а у 2012 році – на 2,25 %. Кількість фізичних осіб - підприємців станом на 01.01.2013

становила 3020413 одиниць, що на 0,71 % менше ніж за відповідний період минулого року.

За даними Держкомстату України станом на 01.01.2012 в структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємства частка малих підприємств становила 93,7 %, середніх – 5,7 % та великих – 0,6 %. Протягом 2008–2012 років ці показники не зазнали суттєвих змін. Частка діючих в процентному співвідношенні істотно зменшилась на 8,2% і становила в 2012 році 60 %.

Станом на 01.01.2012 року загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України становить 360 одиниць, що на 22,41 % менше ніж за звітний період минулого року. Зазначений показник зменшився у порівнянні з аналогічним показником звітного періоду минулого року у зв'язку із зменшенням кількості фізичних осіб-підприємців з 394 одиниць до 290 одиниць у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення України. Показник кількості малих підприємств протягом 2010 – 2012 років майже залишався незмінним – 70 одиниць у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення України. При цьому, у 2009 році цей показник становив 82 одиниці.

За даними Держкомстату України станом на 01.01.2012 загальний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами підприємницької діяльності за видами економічної діяльності склав 2157269,4 млн грн.

Частка продукції, реалізованої суб'єктами підприємницької діяльності у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) станом на 01.01.2012 становила для великих підприємств – 48,7 %. Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва – юридичними особами становила 12,5%, фізичними особами – підприємцями відповідно становила 5,0%; суб'єктами середнього підприємництва – юридичними особами – 33,8%) (рисунок 1).

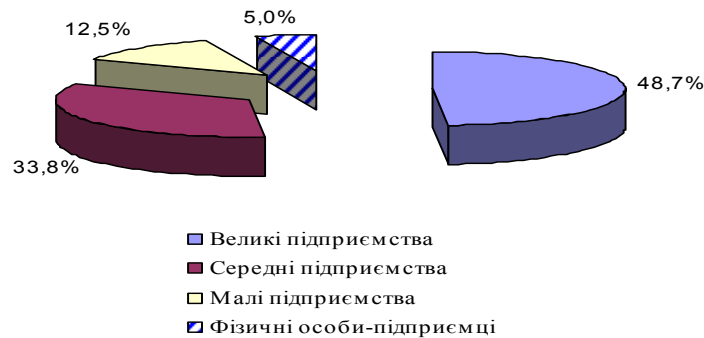

Рис. 1. Питома вага підприємств у обсязі реалізованої продукції за 2012 рік.

Статистичні дані про розвиток різних організаційно-правових форм підприємництва в Україні наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Кількість підприємств за організаційно-правовими формами господарювання (на початок року) [4]

Найменування	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Приватне підприємство	192168	248211	258536	270331	278574	283697	285821	283911
Повне товариство	1997	1997	1985	1948	1939	2084	2120	2100
Командитне товариство	799	690	673	654	642	631	638	651
Товариство з обмеженою відповідальністю	221905	325925	351750	381205	404525	418145	443223	467822
Товариство з додатковою відповідальністю	719	700	696	730	761	782	945	1420
Акціонерне товариство, в тому числі:								
публічне (відкрите)	12089	11345	10895	10406	10058	9674	7962	4649
приватне (закрите)	22100	21948	21503	21098	20502	19821	17804	14366

Дані таблиці 4 свідчать про збільшення з обмеженою і додатковою відповідальністю і зменшенню кількості акціонерних товариств за 2008–2012 роки.

У розподілі за видами економічної діяльності пріоритетними сферами діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва залишаються торгівля та сфера послуг, питома вага яких від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) сумарно становить 64 %. Значно меншими є показники промисловості (9,7 %); сільського господарства (8,8 %), будівництва (7 %).

Висновки. Таким чином, проведено дослідження стану та тенденцій розвитку підприємництва за такими напрямками: оцінка рівня розвитку підприємництва за світовими рейтингами, оцінка впливу зовнішніх умов, аналіз кількісних показників розвитку підприємництва, аналіз структурних змін за масштабами та видами діяльності, за життєздатністю бізнесу та організаційно-правовими формами. Застосування такого підходу дозволило виявити сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні.

Останнім часом спостерігається поступове покращення позицій України в сфері підприємництва. Цьому сприяло створення кращих зовнішніх умов і появи нових способів започаткування та ведення бізнесу. Збільшення кількісного показника супроводжується зменшенням частки діючих.

Отже, підприємництво сприяє формуванню ефективної системи господарювання в Україні шляхом застосування новітніх технологій та швидшого оновлення техніко-технологічної бази і номенклатури продукції в Україні на сьогоднішній день є багато проблем, що перешкоджають розвитку вітчизняного підприємництва, вирішення яких забезпечить підвищення ефективності підприємницької діяльності, забезпечить розширення підприємницького сектора, зменшення тіньового сектору.

Література

1. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – К., 2010. – 240 с.
2. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, 2012.
3. Гой І.В. Підприємництво / І.В. Гой, Т.П. Смельянська. – К. : Ц УЛ, 2013. – 502 с.
4. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
5. <http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish>
6. <http://www.franchising.ua>
7. http://www.newbiz.com.ua/fran_1

References

1. Status and prospects of business in Ukraine: national report / / The State Committee of Ukraine for Regulatory Policy and Business. - Kyiv. - 2010. - 240 p.
2. Analytical report on the status and prospects of development of small and medium business in Ukraine / State Service of Ukraine for Regulatory Policy and Business/Entrepreneurship Development, 2012.
3. Goy I.V., Smelyanska T.P. Business - K. :: TSUL, 2013 - 502 p.
4. The official web - site of the State Statistics Committee of Ukraine: www.ukrstat.gov.ua
5. Official website of the State Committee: <http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish>
8. <http://www.franchising.ua>
9. http://www.newbiz.com.ua/fran_1.

Надійшла 03.04.2013; рецензент: д. е. н. Ведерніков М. Д.